

Kommunala skolornas brister större problem än vinsterna

Dagens Nyheter den 22 juli 2016

Det fortsätter att storma kring den svenska skolan. Academedias börsnotering i juni lockade fram välkänd kritik mot vinster i välfärden. Statsminister Stefan Löfven slog an tonen med sin formulering att 60.000 barn nu är till salu på börsen. Gymnasieminister Aida Hadzialic höll inte heller igen när hon utmålade Academedias affärsidé som stötande. Hadzialic tillhör de politiker som förespråkar en lagändring som tvingar friskolor att återinvestera sin vinst i verksamheten. I en TT-intervju motiverar hon detta med att "forskningen säger att vi måste få ordning på skolan och välfärden".

Att vi måste få ordning på skolan är det lätt att hålla med om. I de internationella Pisaundersökningarna utmärker sig Sverige med den största resultatförsämringen av alla länder i naturvetenskap, läsförståelse och matematik. Det är så illa ställt att en ansevärd andel av de nyantagna studenterna på landets mest ansedda ingenjörsutbildningar har problem med matematik på grundskolenivå. I förlängningen äventyrar den här utvecklingen Sveriges ställning som kunskapsnation.

Men enligt den forskning som finns att tillgå är det inte vinsterna som är problemet. Tvärtom finns stöd för att konkurrens från friskolor förbättrar elevernas resultat i kommunala skolor. Och att gå på en friskola som drivs i aktiebolagsform verkar inte påverka elevernas resultat jämfört med om de skulle gå på en friskola som drivs utan vinstsyfte. Det är alltså inte möjligt att vända den svenska skolans resultatutveckling genom att förbjuda aktieutdelningar. Med tanke på att 85 procent av eleverna i grundskolan och 74 procent av eleverna i gymnasieskolan går på kommunala skolor är denna slutsats inte särskilt förvånande.

Förbättringar av den svenska skolan bör i stället fokusera på arbetssätt som leder till ökad och fördjupad inläring. Här är ett systematiskt kvalitetsarbete en viktig ingrediens, vilket Skolinspektionen har uppmärksammat i flera rapporter. Myndighetens utgångspunkt är att de nationella målen blir lättare att uppfylla om kommuner och friskolor systematiskt och kontinuerligt planerar, följer upp samt utvecklar sin utbildning. Även om det finns framgångsexempel har Skolinspektionen påvisat genomgående problem, främst hos kommunerna i deras roll som huvudmän. Problemen handlar om bristande sambandsanalyser, oklar ansvarsfördelning och avsaknad av dialog.

Kommunpolitikernas styrning av skolan är tyvärr bristande. Enligt en undersökning av Olof Johansson och Elisabet Nihlfors upplever rektorerna låga krav från utbildningsnämnden samtidigt som politikerna inte litar på rektorernas skolutvecklingskompetens.

Samtidigt finns det ett tydligt samband mellan styrning och ledning av skolor och elevernas utbildningsresultat. En studie av Stanfordprofessorn Nicholas Bloom med flera belägger detta samband bland 1.800 skolor i Brasilien, Indien, Italien, Kanada, Storbritannien, Sverige, Tyskland och USA. Styrning och ledning mäts med ett index som fångar grundläggande managementmetoder inom

verksamhetsstyrning, uppföljning, målstyrning och personalhantering. De flesta av dessa managementmetoder är allmängiltiga, till exempel metoder för att attrahera, utveckla och behålla talanger och nyckelpersoner. Några av metoderna är speciellt anpassade till skolor, till exempel standardiserad planering av undervisningen.

Betydelsen av skolors styrning och ledning bekräftas i en italiensk studie av Adriana Di Liberto med flera. Forskarna studerar en reform av rektorstillsättningar som Italien införde 2006 och som innebar att rektorernas managementfärdigheter började utvärderas. Det visar sig att eleverna når bättre studieresultat på skolor med god managementkvalitet.

Ett storskaligt amerikanskt experiment visar liknande resultat. Harvardprofessorn Roland Fryer rapporterar att elevresultaten förbättrades på de skolor i Houston som slumpmässigt valdes ut för att införa best practice-metoder som datadriven undervisning, undervisning i små elevgrupper och ett mer noggrant urval av rektorer och lärare. Det finns med andra ord ett gediget stöd för att systematiska arbetssätt, av den typ som ingår i ett systematiskt kvalitetsarbete, förbättrar elevernas skolresultat.

I en kommande rapport för Svenskt Näringsliv har jag jämfört det systematiska kvalitetsarbetet hos de tre största friskoleföretagen (Academedica, Internationella engelska skolan och Kunskapsskolan) och tre kommuner av jämförbar storlek (Stockholm, Uppsala och Gävle). Kommunernas systematiska kvalitetsarbete framstår i denna jämförelse som eftersatt. De stora skolföretagen arbetar mer systematiskt och välorganiserat med uppföljning, analys och åtgärder.

De studerade kommunerna sätter i allmänhet inte in stöd lika systematiskt och deras förbättringsåtgärder bygger inte i samma utsträckning på uppföljning och analys av skolresultaten. Det finns tecken på att kommunerna hämmas av den politiska organisationens större komplexitet. Kommunerna har till exempel fler och brokigare mål för sina skolor. Man kan tala om ett "målregn" som riskerar att störa skolverksamheten. Mål som att föräldrarna inte ska köra bil till och från skolan samt att all skolmat ska vara ekologisk kan vara välmotiverade var för sig, men sammantagna upplevas som alltför störande av rektorer och annan personal. De tre friskoleföretagen fokuserar tydligare på mer utbildningsnära målsättningar med tyngdpunkt på vad skollagen föreskriver.

Även när det gäller systematiskt effektiviseringsarbete visar de tre skolföretagen prov på mer konkreta och genomtänkta åtgärder för att hålla kostnaderna nere. Detta gäller både företagsledningens ekonomiska styrning av rektorer och det dagliga arbetet på skolnivå. Kommunernas åtgärder för att effektivisera skolan är mer allmänt hållna och backas inte i samma utsträckning upp av effektutvärdering och analys.

Skolans kris är en långsiktig ödesfråga för vårt land. Regeringen måste därför se till att åtgärda de faktiska problemen. Att förbättra kommunernas systematiska kvalitetsarbete vore ett välkommet steg i rätt riktning. Detta inte minst med tanke på att en överväldigande majoritet av eleverna fortfarande går i kommunala skolor. Att i stället ge sig på friskolornas vinster och aktieutdelningar kommer att visa sig lönlöst. Den svenska skolans kris får inte mötas med ett ideologiskt slag i luften.

Henrik Jordahl, docent i nationalekonomi
Institutet för Näringslivsforskning